

**Eesti maaelu arengukava 2007 – 2013 seirekomisjoni
VII istung
Raadimõisa Hotellis**

PROTOKOLL

22. oktoober 2008 nr. 7

Algus kell 11:00, lõpp 17:30

Juhatas: Toomas Kevvai

Protokollisid: Virge Harzia, Triin Hansson, Sirli Kalbus

Osalesid: Toomas Kevvai, Henno Nurmsalu, Enn Sökk, Mai Talvik, Kaja Kesküla, Kalev Kreegipuu, Ermo Kruise, Silver Pramann, Merit Mikk, Aavo Mölder, Kaja Peterson, Kalle Reiter, Margus Timmo, Ants Varblane, Vahur Vingisaar, Rando Värnik, Sirje Potisepp, Evelin Hillep.

Puudusid: Aret Vooremäe, Marina Kaas (asendas Tiit Niilo), Kaul Nurm (asendas Arvo Aller), Andrus Pirso (asendas Maret Parv), Epp Remmelg, Eedi Sepp, Mari Lahtmets (asendas Kairi Jõesalu), Sirje Vinni (asendas Kadri Pau).

Kutsutud: Jüri Rute, Soren Kissmeyer-Nielsen, Anneli Kimmel, Katrin Rannik, Marko Gorban, Ove Pöder, Siret Tappo, Eike Lepmets, Toivo Nõvandi, Peeter Seestrand, Malle Klaassen, Marika Ruberg, Rainer Raidmets, Merje Põlma, Ülle Puusta, Jaana Konist, Kätlin Kokla.

Päevakord:

1. Sissejuhatus ning päevakava tutvustus
2. MAK 2007-2013 muudatused – Ove Pöder
3. Meede 2.3.1 Keskkonnasõbralik majandamine – Eike Lepmets
4. Meede 2.3.2 Mahepõllumajandusliku tootmise toetus – Marika Ruberg
5. Meede 2.3.4 Kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus – Rainer Raidmets
6. Meede 2.4 Loomade heaolu: loomade karjatamise toetus – Merje Põlma
7. Meede 2.6 Kaitsemetsa rajamise toetus põllumajandusmaale – Siret Tappo
8. Muud küsimused

1. Sissejuhatus ja päevakava tutvustus

Sissejuhatusete tegi ja päevakava tutvustas MAK 2007 – 2013 seirekomisjoni esimees Toomas Kevvai.

Üritame sisse viia traditsiooni, et iga teine seirekomisjoni istung ei toimuks Tallinnas ja nii oleks meil võimalik näha ka erinevaid objekte, mida me MAK-i või eelnevate programmeerimisperiodide raames oleme toetanud/ toetame. Homme lähmegi tutvuma objektidega. Täna on aga tavapärase seirekomisjoni istung ja nagu Te näete, on päevakava üsna tihe.

Peamised teemad: alustame MAK 2007– 2013 teise muudatustepaketi tutvustamisega. Loodetavasti jõuame nende muudatuste osas konsensusele ja saame need muudatused

esitada Euroopa Komisjonile kinnitamiseks. Seejärel räägime rakendatavatest meetmetest, milleks on keskkonnasõbralik majandamine, mahepõllumajandusliku tootmise toetus, kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus, loomade heaolu: loomade karjatamise toetus ja kaitsemetsa rajamise toetus põllumajandusmaale.

Istungil toimub lindistamine protokollis jaoks.

2. MAK 2007 – 2013 muudatused – Ove Põder (ettekanne lisatud)

Arutelu:

K. Jõesalu: küsimus seoses vanade meetmega, et millise meetme asemel need kaks uut ülessoojendatud meetet tekkisid, kas olemasolevas rahastamisplaanis olid nad sees ja kas see on nüüd lihtsalt jagatud kaheks või on päris uued eelarve read rahastamiskavas.

Ove: eelarve mõttes nad sisalduvad ikkagi olevasoleva meetme 1.7 real. Kui me nad välja jätsime 2007. aastal, siis me eelarvet ei vähendanud.

K. Jõesalu: siis teised küsimused langevad ära. Lisaks on riigiabi kommentaar külade arendamise meetme kohta. Slaidil on kirjas, et nüüd on 70% senise 65% asemel ja Harjumaa maakonnas 60%, aga regionaalabi baasmäärad on Harjumaal 40 ja mujal Eestis 50, ja keskmistele ettevõtetele on lubatud siis määra suurendada 10%, ja väikestele kuni 20%, mis annab meile selle, et Harjumaal võiks olla siis keskmise suurusega ettevõtte toetus maksimaalselt 50% ja väikestel 60 ning mujal Eestis vastavalt 60 ja 70% (riigiabi määrad meede 3.2 kohta slaidil kirjas 7).

A. Kimmel: täpsustame meetme 3.2 määruses, millised on lubatud maksimaalsed määrad.

T. Kevvai: täpsustame seda riigiabi skeemi, millised need maksimaalmäärad siis on.

M. Timmo: küsimus mõiste täpsustamise kohta: ohustatud tõugu loomad: universaalsuuna hobuste populatsioon.

M. Põlma: see tuleb tõuaretuse seaduse muudatuse paketist, et mida peetakse ohustatud tõuks, täpne nimetus pole veel otsustatud. Põhimõtteliselt need hobused kes lähevad nüüd tõuraamatu A ossa, siis tuleb põhimõtteliselt natuke laiem seaduse muudatuse pakett, mida peetakse ohustatud tõuks.

M. Timmo: kommentaar, et see kitsendab natuke toetuse saajate hulka.

M. Põlma: tegelikult ei toetatud eelnevalt ka kõiki tori tõugu hobuseid.

T. Kevvai: muudatus on suures osas ikkagi seotud tõuaretusseaduse täpsustamisega.

K. Kreegipuu: küsimus, ettekanne oli muudatuste kohta, osa infot on selline, mis mõne meetme puhul jäi silma, et infot ajakohastatakse, Leader-meetme kohta info, et ajakohastatakse, palun täpsustamist muudatuste osas. Kas tänase järel loetakse, et seirekomisjon kinnitab muudatused? Võib-olla siis selgitada ka maksimaalseid toetusmäärasid.

T. Kevvai: põhimõtteliselt tänase seirekomisjoni ülesanne on kinnitada MAK muudatused.

A. Kimmel: Põhimõtteline asi, mida me Leader-meetme osas MAKi lisasime oli toetusmäär protsent seltsingutele, mis on 100%. Ennem ei olnud seda välja toodud ja tekitas seetõttu segadust. Varem oli MAKis et kohaliku arengustrateegia rakendamise puhul on toetusmäär kodanikeühenduse poolt läbiviidavatele projektidele 90%. Algselt kui meetmelehte sai tehtud siis kodanikeühenduste all me pidasime silmas MTÜ-sid, omavalitsusi ja sihtasutusi ja mitte seltsinguid (mõte oli algusest peale, et seltsingutele on 100% toetusmäär, küll aga me ei kirjutanud seda MAKi). Probleem algaski sellest, et kodanikeühenduste all mõeldi erinevaid asju, ka seltsinguid ja

seetõttu arvati, et ka seltsingutele on toetusmäär 90%. Segaduse vältimiseks täpsustasime mõistet kodanikuühendused ja tööme selgelt välja, et toetusmäär MTÜde, sihtasutuste ja omavalitsusüksuste poolt läbiviidavatele projektidele on kuni 90%, seltsingutele kuni 100% ja ettevõtjatele kuni 60% abikõlblikest kuludest. Veel lisasime, et seltsingute puhul on maksimaalne toetussumma ühe projekti kohta 156 466 krooni.

R. Värnik: küsimus 5.3.2 muudatuse teemal, sama teema, et mida täpsemalt täpsustati nende taimekaitsevahendite nõuete osas, (miinimumnõuded), kas see tuleb veel eraldi vaatluse alla, kuidas see täpsustus välja näeb täpselt.

K. Rannik: See on praegusel hetkel loetletud ära, kuna meil ei olnud sellel hetkel kui me MAKi tegime veel täpset ettekujutust sellest, mida tähendab nõuetele vastavus üldse, siis nüüd on see nimekiri selgunud, vastavalt täiendasime ka väetiste ja taimekaitsevahendite nõuete loetelu. Väga suuri muudatusi ei tule.

T. Kevvai: ettepanek muudatused seirekomisjoni poolt kooskõlastada.

M. Mikk: Küsimus puudutab CC alast nõuannet. Arvestades, et CC nõudeid hakatakse kontrollima väga lühikese aja pärast (alates 2009. a) oleks nõustamist vaja väga kiiresti. Kas te arvate, et 80%-line nõuandemaksumuse kulude kompenseerimine motiveerib piisavalt tootjaid nõuannet nii kiiresti kasutama? Kas 80% on komisjoni poolne piirmäär? Või on tegelikult võimalik seda muuta (suurendada)?

P. Seestrand: täpsustuseks see, et nõuanne ei ole mõeldud enne kui CC rakendub, nõuanne on pidev protsess kogu perioodi jaoks, ei ole mõeldud seda, et enne 1. jaanuari keskkonnanõuded peaksid ära nõustatud saama ja 2011 kõik muud ülejäänud. Tegelikult on see ikka kogu perioodiks mõeldud meede. Ajaliselt on muidugi alati parem varem alustada, me praegust arvame, et pigem see nagu lisaameti vaatamine nõuandekeskustele nõuandepaketi pakkumiseks, see ei ole piiritletud nüüd konkreetselt CC rakendumise hetkega. Teiseks, 80/20 rakendumisega, siis minu hinnangul on need piirid ees, nii et kahjuks pole võimalik toetusmäära muuta.

T. Kevvai: CC iseenesest ei loo uusi nõudeid, nii või teisiti tuleb seaduse järgi järelevalveasutustel anda infot selle kohta, mille kohta nad järelevalvet teevad.

M. Mikk: Minu kommentaar oli lihtsalt seotud sellega, et tootjatel on kõige suurem infovajadus selles osas just nüüd, 2009. aasta alguses, kui neid nõudeid hakatakse kontrollima.

T. Kevvai: Meil on olnud kohtumised Keskkonnaministeeriumiga keskkonnanõuete osas, neid nõudeid kontrollitakse praegu ka.

A. Aller: Ma täpsustaks, et kas see 10 000 krooni CC peale on lisaks sellele praegusele tavanõuandele, et see ei lähe praegu selle olemasoleva nõustamise sisse. Praegune piir on 20 tuhat aastas, et kas ta tuleb siis nüüd 20+10 või on 10 selle kahekümne sees.

P. Seestrand: tuleb lisaks pluss kümme.

Otsustati järgmist:

- Seirekomisjon kiidab heaks MAK 2007-2013 muudatused;
- Rahandusministeeriumi märkus riigiabi osas;
- Seirekomisjon peab oluliseks CC nõuannet ja selle kiiret käivitamist.

3. Meede 2.3.1 Keskkonnasõbralik majandamine – Eike Lepmets (ettekanne lisatud)

Arutelu:

K. Kreegipuu: me tootjatena keskkonnatoetuse kohustusi võttes teeme alati arvutusi. Kui kohustuse võtmise tulemusel on tulu vähenemine väike, siis kindlasti ka võtame 5-aastase kohustuse. Nende meetme tingimuste juures ja oma ettevõtet silmas pidades me kindlasti kohustust ei võta, saamata jääv tulu on kordades suurem kui hüvitus selle eest. Kuigi keskkonnatoetus on vabatahtlik, ei soovita me nendel tingimustel ühelgi tootjal kohustust võtta. Esimene küsimus: lämmastiku kogus haritavale maale (170 kg) - see on nüüd KSMis viidud põllupõhiseks. See on oluline piirang. Kas see nõue üldse on keskkonnasõbralik? Võib-olla oleks õigem panna nõue tasakaalustatud mulla toitainete kohta. Tootjad räägivad, et kompleksväetisi panna ei taha, kuna see on nii kallis ja siis panevad vaid lämmastikku. See viiks tasakaalustatud toitainete andmisest kõrvalekaldumisele. Teine küsimus on rohumaa osatähtsuse kohta, kuni 5 aastane rohumaa võib moodustada kuni 40% põllumaast, et mitte teha liiga loomakasvatajatele, kes teravilja rohkem omatarbeks kasvatavad, see protsent võiks olla suurem, ettepanek oleks 50%. Kas see võiks olla otstarbekas ja võimalik?

T. Kevvai: esimene küsimus oli stiilis - ise küsin, ise vastan. Eksperdid on hinnanud nõuete täitmisega seotud hektari kohta keskmiselt võimalikku saamata jäänud tulu ja lisakulu. Kui tootjaorganisatsioonid on teist meelt ja leiavad, et saama jäänud tulu ja lisakulu on suuremad, eks me võime mingil hetkel neid kalkulatsioone ka läbi arutada. See selgub ilmselt juba taotlemisel. Kui toetus on tõesti ebaoproportsionaalselt väike, siis ei tule ilmselt väga palju taotlusi. Peame jälgima, et oma eesmärgi ikka täidaksime. Ja vajadusel analüüsime olukorda.

K. Kreegipuu: kas on arvutatud täiendavat kohustust muldade toitainete tasakaalustatuse osas?

T. Kevvai: piirang on kehtestatud praegusel hetkel siiski vaid lämmastiku osas, fosfori ja kaaliumi me piiranud ei ole, läheks administratiivselt suhteliselt koormavaks. Kuigi jah, Eestis on P ja K osas muldade vaesumine. Kui panna põllumehele tasakaalustatud väetamise nõue (nt 120 kg N ja vastavalt mulla toitainete vajadusele ka P ja K), siis ta muutuks juba natuke nagu sisendite toetamiseks. Mida arvab selle kohta Komisjon?

Eike: Eesmärgi saavutamiseks on üks võimalus koolitus, et teadvustada, et ühekülgne väetamine, eriti lämmastikväetamine, ei ole hea. Oleme ettepanekutele selles mõttes avatud. Samas tundub kummaline, et käsime keskkonnatoetuse raames väetada, see on mõtlemise koht.

T. Kevvai: võime teoretiseerida, et me mitte ei käsi väetada, vaid just proportsionaalselt väetada, et ei tekiks muldade vaesumist. Iseenesest on Eesti probleem (erinevalt mõningaist raportitest) meie analüüsi tulemusena pigem alaväetamine P ja K-ga kui liigne leostumine taimetoitainete osas. Küsimus Komisjonile, kuna tasakaalustatud väetamine toob kaasa lisakulu, mis lühiajaliselt ei kajastu tulus, kas see võiks olla kompenseeritav?

S. Kissmeyer-Nielsen: esialgse vastusena võib öelda, et tundub veidi keeruline maksta väetamise eest toetust. Sa teed seda selleks, et saada majanduslikku kasu (toodangut suurendada), pikaajalises mõttes.

T. Kevvai: See on selline teema, mida siin raske kommenteerida, seda võib ja vaja käsitleda vastavate organisatsioonidega, seda teemat võiks arutada koos tootjate ja majandusteadlastega. Meil suur osa tootjatest tegutsevad lühiajaliste rendilepingutega maadel. Tootja otsene huvi ei pruugigi olla P ja K varu taastamine mullas, kuna

mullaviljakuse ees prevaleerivad lühiajalised kaubanduslikud huvid. Iseküsimus, et kas põllumajanduslik keskkonnatoetus on õige meede selle lahendamiseks, pigem oleks selleks meetmeks maasuhete korrastamine. Kokkuvõtteks, et baasnõude (millest täiendavate nõuete eest koosneb keskkonnatoetuse määr) kehtestamise osas jõuaks suhteliselt kergelt seirekomisjonis konsensusele, (lämmastikule ülempiir, teisi vastavalt mullaanalüüsile ja bilansile) aga see ei anna õigustust toetusmäära suurendamiseks. Kas PKT on õige neid lahendada, on iseküsimus, pigem on maasuhete korrastamine õigem, kahjuks pole see seirekomisjoni pädevuses.

M. Mikk: vaatasin seda kohta vana MAKi hindamisaruandest. Kaks aastat on liiga lühike aeg, et hinnata selget trendi. KST tootjatel on 2005-2006 nii K kui P bilanss hüppeliselt suurenenud – 2005. aastal fosfori puhul nullilähedane, siis 2006. oli juba tasemest 4-4,5-ni, kaaliumi puhul ühe aastaga 2-st 14-ni - ses mõttes probleemi nagu ei ole. Praegused andmed ei viita kindlasti langevale trendile. Mahedatel on P osas tõesti probleem, K osas mitte. Selle jaoks on nõudena sees mullakoolitused, see aitab tootjal lugeda mullaproovide andmeid ja teha vastavalt saadud informatsioonile muudatusi oma tootmises ja täiustada ja parandada oma tehnoloogiat. Kaudselt on see küsimus tegelikult mullakoolitusega kaetud. Tehnoloogiate alane kompetentsi tõstmine võiks olla osa mahekoolitusest.

T. Kevvai: EL keskmisele tasemele jõudmisest oleme suhteliselt kaugel. Mida lähemale keskmisele, seda aeglasemalt läheb. Samas hüpe on ikkagi suhteliselt nulli lähedalt, sealt on alati kergem tõusta Euroopa keskmisele väetamise tasemele.

K. Kreegipuu: kas rohumaa protsendi osas on ka põhjendus? See võiks olla suurem.

T. Kevvai: nõude mõte on selles, et kohustuse võtmisel võiks taotleja võtta ettevõtte aktiivses põllukultuuride kasvatuses oleval maal võtta 40% maad (alla 5-aastast rohumaa) juurde. See 40% nõue ei ole kivisse raiutud. Seirekomisjon võib selle tõsta ka 50%-le. Meie jaoks ei oleks see probleem. Kui SK on seisukohal et 50 %, siis saab muuta.

K. Peterson: küsimus väetamise kohta. Meetmes on väetamine reguleeritud ja üks kord perioodi jooksul tuleb võtta mullaproovid. Kuidas toimub tegelik väetamise reguleerimine? Toetusesaaja enda poolt? Kohustuseperioodi jooksul neid kahte asja ei ole võimalik kokku viia. Teine küsimus 15% sertifitseeritud seemne nõue - kas see põhineb ka millelgi? Miks mitte näiteks 30%? Ribad - võiks niita kuni 1 kord aastas, mitte tihedamini, et vältida olukordi, kust tee pealt maja juurde viivat teed lihtsalt niidetakse ja saadakse toetust. Muruniitmise eest ei peaks toetust saama. Ribad võiks olla pigem laiemad, liiklussaaste tõttu. Eesmärgiks mitte meelitada linde ja putukaid ribale, kus on saaste.

T. Kevvai: mullaproov ei anna otsest vastust lämmastiku vajadusele, seda hinnatakse äraviidava saagi järgi. Tähtis pole, millal kohustusperioodi jooksul mullaproovi võetakse, P ja K muutus on pikaajaline protsess, ei muutu paari aastaga.

T. Kevvai: see, et meil on vastavalt seirearuandele mahepõllumajanduses muldade toitainete vaesumine, on tõsine signaal, et meil meetmes on mõningaid probleeme. Kui tavatootmises saab kasutada kompleksväetisi, siis mahedas on toitainete tasakaalu saavutamine palju keerulisem.

Eike: suurem osa taotlejaid võttis eelmisel perioodil KST kohustuse, kus oli ka mullaproovi nõue. Mullaproove peaks võtma uuesti 4-5 aasta tagant. Sertifitseeritud seemet kasutatakse Eestis teravilja puhul ikka väga vähe, üsna palju on omakasvatatud seemet. Sertifitseeritud seeme on ikka puhastatud seeme, see vähendab vajadust taimekaitsevahendite järele (umbrohuseemnete ja taimehaiguste osas kontrollitud). Ribad - on seirekomisjoni otsustada. Meie pakkumine on 2 meetrit,

kui see on laiem, siis ei vaidle vastu, et see on suurema keskkonnamõjuga. Niitmise sagedust pole veel lõplikult otsustanud, niita võiks lubada üle aasta nagu järelhindamisest välja tuli.

T. Kevvai: mis puudutab ribasid, siis liiklustihedus Eestis ei ole eriti kõrge. Jõgevalt võib Põltsamaale sõita ilma ühtegi autot kohtamata, eriti saastet ei ole. Laiad ribad võiks tulla kesk-Euroopas kõne alla.

Eike: ei ütle, et kõik taotlejad peaks endale 2 m riba rajama. Paljud tootjad on nõ õnnelikus seisus - neil on ribad juba praegu olemas. Osad peavad aga rajama. Ja me ei saa seetõttu neile, kes peavad riba rajama, teistega võrreldes oluliselt suuremaid kulutusi kaasa toovad nõuet kehtestada. Seega peaks püüdma otsida tasakaalu.

M. Mikk: mahetootjad asuvad enamasti kehvemate muldadega piirkondades (seetõttu on ka P ja K madalamad). Orgaanilise aine sisalduse puhul oli seis jälle mahedate kasuks. Normaalsest madalam orgaanilise aine sisaldus oli mahedatel 14% muldadest, ÜPT taotlejate puhul aga 27%. KSM-i nõue nr 2 - talvine taimkate hiljemalt 15. septembriks - Saaremaal, Hiiumaal, osal Läänemaast külvatakse taliviljad hiljem, tavaline aeg on ka 20.-25. september. Toetuse määradest: kümnest nõudest seitse ei ole seotud sellega, kas sa oled mahe- või tavatootja, kaks nõuet on seotud osaliselt, nii või teisiti on tegemist lisanduvate nõuetega. Kõrgema määraga põllumaa kohta on mahetootjatele makstav KSM kolm korda väiksem tava-KSM-ist, madalama määraga põllumaa kohta on mahetootjatele makstav KSM kaheksa korda väiksem, oleksime väga huvitatud arvutuskäigu nägemisest, miks on nii ebaproportsionaalselt suur vahe?

Eike: leostumisohu ajaks peaks olema maa roheline, 15. september on selleks, et mitte jätta seda taotleja otsustada, sellele ei saa lootma jääda. Variant võiks olla, et 15. oktoobriks peaks olema roheline, aga - kui roheline, kui kõrge? Oleme nõus, et ta võiks olla 20. september. See aasta oli erandlik aasta, erandid võiks olla lubatud. Oleme valmis nihutama.

M. Mikk: kehtestada saartele erisus? Nt. 25. septembriks.

Eike: kui on põhjendatud, siis miks mitte. Kui saartel on see tõesti 10 päeva hilisem.

M. Mikk: on põhjendatud.

T. Kevvai: võtame arutlusele. Toetusmäärade puhul nii mehhanistlikult vaadata ei saa, iga nõue on rahaliselt erineva kaaluga. Analüüsime määrad veelkord läbi. Mahetoetusega niigi juba kompenseeritakse.

Eike: jah, tõesti nii vaadata ei saa. Nad on erineva osakaaluga - need mida mahedad niikuiinii järgivad, on KSM-i toetusmääras väga kallid (15% liblikõieliste nõue, glüfosaatide piirang, taimekasvuregulaatorite piirang, planeerimine) - need moodustavad suurema osa toetuse määrast. Talvine taimkate, ribad, mullaproovid, sõnnikuproovid, sertifitseeritud seeme - need moodustavad üsna väikese osa. See mida mahedad niikuiinii täidavad, see moodustabki suurema osa KSM-i määrast.

A. Mölder: Eesti mullad on väga ebahütlased. Ka selle väetamise normi juures palju vilja lamandub. Kui kõrretugevdajad ära keelame, tähendab see mükotoksiinide suurendamist. Kui jääme põllupõhiste normide juurde, kaotame riigis ära nõutava kvaliteediga toidunisu kasvatamise, suundume söödavilja tootmisele. See on teadlik enese konkurentsivõime vähendamine. Kas saaks kaaluda ikkagi seda haritava maa hektari kohta normi seadmist, meil on regulatsioonid niigi karmid? Teine küsimus - kas lähalt peab ka sõnnikuproovi võtma?

Eike: proovid tuleb võtta kui on sõnnikuhoidla.

K. Rannik: kasutame läga kõnekeeles, seaduse mõistes on ta ikka sõnnik. Kui läga all mõeldakse tegelikult virtsa, siis ei pea võtma. See sõnnikuproovide võtmise nõue makstakse kinni.

K. Reiter: mis kultuurid kuuluvad rühvelkultuuride alla? (mis võivad olla vahekultuurideks)

Eike: kartul, söödajuurviljad.

T. Kevvai: kas köögivilja läheb?

Eike: neid ei loeta, avamaa köögivilja on midagi muud. Varast kartulit kunagi loeti köögiviljaks, hilisem oli juba rühvelkultuur, põllukultuuride nimekiri määrukses, täpsustame seletuskirjas.

T. Kevvai: kapsas? porgand?

Eike: need võiks sees olla, hea ettepanek. Mis seirekomisjon arvab? Siis võiks seda nimekirja täiendada.

K. Reiter: võiks panna vaheltharitavaid kultuurid. Terminoloogia ütleb, et rühvelkultuurid on kõik vaheltharitavad.

T. Kevvai: kas seirekomisjon põhimõtteliselt toetab seda, et porgand, kapsas ja peet avamaal kasvatatuna võiks selle skeemi alla kuuluda? Isiklikult olen selle poolt. Täpsustame seda nimekirja.

K. Reiter: kui keegi aianduse või köögivilja sektorist seda toetust tahab, siis ma ütlen et ta ei ole jätkusuutlik tootja ja see toetus on mahavisatud raha.

T. Kevvai: protokollis jaoks - põllumajanduse ja aianduse sektori esindajad väljendasid muret, et selliste toetuse määradega, võib toetuse taotlemine jääda nii madalaks, et ei saavutata soovitud eesmärki, selliste toetuse tingimustega ei saavutata me sätestatud eesmärki toetusala pinna osas.

K. Jõesalu: milline on meetme eelarve? Teiseks: õiguslik ootus nendel taotlejatel, kes on võtnud varem kohustuse ja peavad nüüd keskkonnasõbraliku majandamise skeemile üle minema, kas nad olid teadlikud nõuetest, mis nüüd tulevad? Kas on tagatud et toetuse taotlejatele uute nõuete kehtestamine ei pane uusi taotlejaid ebavõrdsesse olukorda. Kust näeme eelarvet erinevate toetuste vahel?

T. Kevvai: ebavõrdne olukord, vana MAK kohustused ja KST kohustused, kui eelmine periood lõpeb, siis saavad taotleda uut toetust, olemasolevad kohustused kestavad edasi, MAKis olemas põhielemendid. Eelarve MAKis olemas.

Eike: need kes 2007. aastal võtsid keskkonnasõbraliku tootmise kohustuse, teadsid et nad peavad KSMi rakendumisel sellele üle minema. Uus arengukava oli veel kinnitamata aga esitatud.

K. Kesküla: kuna toetuse määr on seotud ka mahetoetuse ja nõuetega, kas selle arvutamisel KSMi kaudu arvestati, et maheda kaudu on kulud kaetud? Kas need kokku kompenseerivad mahetootmise eest saamata jäänud tulu? Määr peaks võimaldama paremini katta tegelikke kulusid?

T. Kevvai: Toetuse määra arvutamisel arvestada mahetoetuse ja nõuetega. Ei ole arvestatud topelttoetust.

A. Mölder: põldude kaupa lämmastik. See oleks edasimineku KST-st, kus ühele hektarile sai panna palju, keskmine jäi ikka suhteliselt madalaks. See on keskkonnasõbralikum.

Eike: loomulikult peame siin kaaluma, et mis me saavutame.

A. Mölder: Tartu Agros kasutame ka alla 120 kg, aga nisu ja rapsi puhul ei tule sellega välja, saagikus kukub kolmandiku võrra, kvaliteet samapalju.

Eike: eelmisest KST toetusest edasimineku, hetkel on eesmärk keskkonnasõbralikkus, tuleb kaaluda, millise tulemuse saavutamine, nisu ja rapsi puhul ei tule selle määraga toime, kvaliteet ja saagikus kukub.

T. Kevvai: ettepanek peale lõunat otsus protokollida.

T. Kevvai: Jätkame sealt, kus enne pausi pooleli jäi. Niitmise küsimuses olid eriarvamused.

K. Kreegipuu: Üleaastane niitmine ei sobi üldiselt, ka regulatsioon näeb ette iga-aastast niitmist.

T. Kevvai: Kas üleaastane niitmine on keeld iga-aastasele niitmisele? Pigem siiski on see rakendusküsimus, mitte sisuline.

Eike: Kas on põhjendatud iga aasta niita?

K. Kreegipuu: ÜPP-s on kirjas iga-aastane niitmine.

T. Kevvai: Tõrjevahendite kasutamise küsimuse arutelu koht.

V. Vingisaar: Glüfosaadid on lubatud ainult saagi koristamise eelselt, teraviljadel puhul täiesti keelatud. Levinult kasutatakse raskesti tõrjutava umbrohu puhul. Toimeaine koguseid ei vähenda, kui keelata glüfosaadis, sest siis tuleb igale taimele oma hävitaja ja koguhulk hoopis suureneb. Äkki on välja pakkuda mõni kompromiss.

K. Peterson: Plaan on keelata EL komisjon ära kõik glüfosaadid. Täielikult ära keelata, selleks on juba tehtud ettepanek EL-ile. Võimalik, et neid ei tohigi tulevikus enam üldse kasutada.

T. Kevvai: Baasnõudeks sobib glüfosaatide keelamine. Herbitsiidide kasutus hea põllumaa korral pole üldse vajalik. See on ju kooliteadmine.

A. Mölder: Haritava maa põhine arvestus oleks ettepanek.

K. Rannik: Kuna põllupõhine arvestus ei täida tegelikku eesmärki, võetakse arvesse ja arutamisele haritava maa põhine arvestus. Veeseaduse nõue pole piirang.

Veel Ove kommentaare pealelõunasest osast:

T. Kevvai: protokoll mõttes - tõstatati, et kas toetuse määr on piisavalt suur, et saavutaksime piisavalt palju ühinejaid. OK, vaatame need üle, ent tahan rõhutada, et see pole kauplemise küsimus. Ribad - jääme seisukoha juurde et 2 meetrit on asjakohane kompromiss.

K. Kreegipuu: ribade iga-aastane niitmine ei sobi. Läheb ÜPT alt välja.

T. Kevvai: kas üle-aasta niitmise kohustus on keeld võrreldes iga-aastasega?

Eike: mõtlemise koht - kas on põhjendatud igal-aastal niita.

T. Kevvai: keskkonna seisukohast oleks üle aasta kasulik. See on rakenduslik küsimus, mitte sisuline küsimus. Fosfori ja kaaliumi asi - pikas perspektiivis peaks see olema põllumehe enda huvi, et rohkem fosforit ja kaaliumi anda. Toetatavaks nõudeks seda panna ei saa. Baasnõudena peaks seda hakkama kontrollima, mis tähendaks suurt bürokraatia kasvu. Pigem pöörata rohkem tähelepanu koolitustele. Tõsta rohumaa osatähtsust 50% peale - tundus et seirekomisjon on nõus. Kõõgiviljade lisamine - täpsustame nimekirja, võib-olla ka koostöös Aiandusliiduga, seirekomisjoni aktsept on olemas.

K. Reiter: jätkusuutlik tootja ei tohiks selle toetusega liituda.

T. Kevvai: 15% sertifitseeritud seemne nõue - on piisav, tulevikus võime minna veelgi kaugemale. Sõnnikuproovide nõue - on asjakohane. Saartele talvise taimkatte tähtaja osas erisuse võimaldamine - kaalume seda koos agronoomide ja asjatundjatega. Võib-olla oleks tõesti õige 10-päevane nihe võrreldes ülejäänud Eestiga. Taimekaitseregulaatorite mittekasutamise nõue - vastuseni ei jõudnud. Kui täiesti ära keelata, siis mõnede taimede kasvatamise jaoks oleks see karm piirang.

Eike: see on praegu natuke teine teema, aga et on võimalik kasutada ka teisi aineid, mis taime püsti hoiavad.

T. Kevvai: selle toetuse puhul on paar nõuet, mida võiks teoreetiliselt tõsta vabatahtlikuks lisanduvaks nõudeks, seda võime mõelda. Praegu on meie lähenemine ikkagi, et kas kogu pakett või mitte midagi. Võib-olla tuleme teiste päevakorrapunktide juures selle juurde tagasi.

V. Vingisaar: teravilja kasvatamise puhul on glüfosaadid keelatud? Neid kasutatakse rasketitõrjutavate umbrohtude (nt. paiseleht, orashein) jaoks. Saan aru, et eesmärgiks on vähendada toimeaine koguseid. Kui me glüfosaadid ära keelame, siis tuleb orasheinale oma preparaati, paiselehele oma preparaati, toimeaine kogused hektari kohta ikkagi suurenevad. Kompromiss võiks olla, et keelata nad koristuseelselt.

T. Kevvai: ma ei tea kas selektiivsed herbitsiidid on loodusele vähem kahjulikud kui glüfosaadid.

K. Peterson: sellest uuringust, millest ma enne bussis rääkisin, on tulnud ettepanek glüfosaadid täiesti ära keelata, et need on võrreldavad DDT-ga. Ma ise asja ei tunne, edastan lihtsalt info.

T. Kevvai: tuleme teiste päevakorrapunktide juures korra selle juurde veel tagasi. Mul hetkel ei ole pädevust kommenteerida.

K. Kreegipuu: väetamise piirang - põllupõhine vs haritava maa põhine.

K. Rannik: nagu te teate, siis praegune veeseaduse nõue ei ole tegelikult piirang. Mõnes kohas võid panna niipalju kui tahad, peaasi et jääks keskmisele tasemele.

T. Kevvai: ettepanek, et üldiselt võiks olla põllupõhine aga tuleme muude päevakorrapunktide juures ka selle juurde tagasi.

4. Meede 2.3.2 Mahepõllumajandusliku tootmise toetus – Marika Ruberg (ettekannet lisatud)

Slaid „toetuse määr“ 5 mesilasperet on õige, mitte 50.

Arutelu:

K. Kreegipuu: Kas ma sain õigesti aru, et „kustutatud on...“ peatükist on ära toodud need lõiked, mis on viidud mahe määrusest KSM-i?

M. Ruberg: Saite õigesti aru.

R. Värnik: Teema loomühikute (lü) koefitsiendid. Loomühikud erinevad määruste kaupa, ja pigem seda pidi, et mahe erineb teistest määrustest.

T. Nõvandi: Veised 1 lü peale alla tagasi (lihaved= veis) viia võimalik kui komisjon peab seda vajalikuks, siis oleks see ühik kooskõlas teiste määrustega.

J. Rute: Antud hetkel on lü erinevad määrustes riikide kaupa. Ettepanek äkki võrdsustada riigiti ja toetuse kaupa eristada.

T. Kevvai: Täpsustus, mitte lü kohta pole toetus, vaid ühikumääral on selline rahaline väärtus (seletus definitsioonis).

T. Nõvandi: Oleme teinud arvutusi, kellel on 0,2 lü või rohkem hektaril, need saavad toetust juurde, kellel vähem lü, sellele toetus väheneb. Ehk suurema loomade arvu omanikud on eelises, mis on ka eesmärk.

T. Kevvai: Suurem toetusmäär osutub atraktiivseks, maksimaalne määr eriti ei piira. Kas see võib suurendada oluliselt taotlejate hulka?

M. Ruberg: Ei usu, et tuleb palju toetuse tahtjaid. Mahepõllumajanduse registri andmetel on potentsiaalseid kodulindude jt toetuse taotlejaid järgmisel aastal: lindudele 6, sigadele 7, küülikutele 1, mesilastele 15 taotlejat.

T. Nõvandi: Kui vaja tuleb luua valikukriteeriumid.

M. Mikk: Täpsustuseks loomühikute alusel makstava täiendava toetuse kohta – need summad käivad aasta keskmiste loomühikute kohta. Praegune versioon on vastuvõetavam kui mahemeetme esialgne versioon. Oleme kompromissidele jõudnud. Paar asja on veel arutada. Meile on uudiseks, et KSM-i puhul on mahetootjatel toetusmäär kordi madalam, mahetootja jaoks naeruväärne. Toetusmäär rohumaa on

kokku lepitud, loomühikutega seonduva osas tahaksime veel arutada. Mahehobune on võrdne 0,2 lü, teises määrukses ettepanek 1,2. Rohumaade ja köögiviljade-marjade toetusklass on läbi arutatud. Miks mahetootja saab KSM toetust nii vähe. KSM-s on vaid üks nõue (glüfosaatide kasutamise keeld), mis mahetootjatel on nagunii maheseadusega keelatud. Samas ei ole mahedas lubatud ükski sünteetiline pestitsiid ja on veel palju täiendavaid nõudeid. Seda arvestades peaks mahetootmise toetus olema oluliselt suurem KSM-st, praegune vahe on täiesti ebaproportsionaalne.

M. Timmo: Toetan. Mahe hobune on poolloodusliku ala mõttes parem kui veis.

T. Nõvandi: Hobuste kohta oli mõte et nende lü üldse välja heita. Ligikaudu 1800 mahehobust

jooksevad karjamaal ringi ja annavad sõnnikut, mis pole intensiivpõllumajandus. Kompromiss hobusekasvatajatele on võimalus saada mahetoetust vähesel määral lisaks teistele toetustele. Jõgevast on tellitud kattetulude arvestus saamatajäänud jäänud tulude kohta. Järgmine periood on toetusaluste loomade hulgest ehk juba välja heidetud mahehobune, kuna Eestis ei ole turul mahehobuse liha .

T. Kevvai: lü määratlust pole vaja pigem koefitsient, mahehobune ei ole sarnane miskis mõttes mahelehmaga. Karjamaa ja karjatamine makstakse mõlemal kinni, mis see lisa on mis vajaks lisaraha? Lehmali ravi nõuded.

M. Ruberg: sööt, ravi, loomapidamise tingimused on piirang mahetootmises.

T. Kevvai: KSMi peaks veel vähendama siis ju. Eesmärk on mahe toit mitte mahe mass.

R. Värnik: Mahetoodangu hind turul tõuseks, on vaja propageerida. Hetkel tavatoodetega samas hinnas. Et tekiks rohkem tulu.

T. Kevvai: Mahetoetus põhjendatud vaid üleminekuperioodil. Ei olegi planeeritud igaveseks vaid üleminekuks mahetootmisele. Kui ei toimi ise toetuseta, siis pole ju kasulik tegevus. Paneme liiga palju ressursi juurde.

A. Aller: Baasnõuded mahedal samad mis KSMil. Täiendav nõue, mõni näide äkki, kuidas mahedal need on määratud.

M. Ruberg: Mahepõllumajanduse seaduse nõuded ongi täiendavad nõuded.

T. Kevvai: KSM ja mahe kompenseeritakse maheda kaudu. See, mis mahedasse ei mahu, on KSM-ist toetatav.

K. Kesküla: Silmas pidades MAKi eesmärki mahetoodete turule toomise suurendamiseks, on mahetootmise toetuse määr ebapiisav. Tootmisotsuste tegemisel on kindlasti olulised ka mahetehnoloogia alased teadmised ja nende kättesaadavus. Samas sõltub toetuse suurusest otseselt tegijate huvi mahetootmise vastu.

T. Nõvandi: Kui tekiks täiendavat juurde 1000 lü , kas siis oleks pakkumine suurem? Saaremaa ja Märjamaa kombinatsioon töötlevad maheliha, aga maheveised viiakse ikkagi Rakveresse.

K. Kesküla: Eestis pole mahetoetus suuremate tootjate jaoks huvipakkuv. Näiteks Põhja-Saksamaal, kus looduslikud tingimused on Eestile üsna lähedased, on 1000 ha maaga ettevõtjad vägagi meelsasti mahetootjad. Nende arvates pole sellise viljakusega maadel (mis on Eesti keskmisest kõrgem) mõtet intensiivselt majandada. Toetus peaks olema selline, et sarnases olukorras oleval Eesti tootjal oleks põhjust analüüsida ja realiseerida oma võimalusi (kui mahedas oleks tasakaalus toetuste tase ja tehnoloogiliste teadmiste piisav kättesaadavus). Maheturu nõudlus Euroopas ületab praegu pakkumist, tegelikult ka Eestis.

K. Kesküla: Eesmärk mahetootmisega alustamist toetada.

T. Kevvai: Eesmärk on mahe turule tuua ja seetõttu täna pole turg takistus, pole nii, et maheda all oleks vähe maad. Vaja et mahe jõuaks turule. Miks töötlev tööstus ei ole

huvitatud mahetoodangust, see sõltub kõik propagandast. Turustamine, töötlemine, propaganda on see, kus on teravik.

K. Kesküla: Enne polnud see toetus suunatud töötlemisele ja toote kasulikkusele.

T. Kevvai: mahetoetuse saajad tugevamalt soetud toetusega, kui see, kes täidab miinimumnõudeid ükskõik millises meetmes. Mida võiks/ peaks MAK-is tegema selles suunas, et mahepiim jõuaks lettidele?

K. Kesküla: turul praegu juba on nõudlus suurem kui pakkumine.

M. Mikk: kindlasti on põhjendamatu arvamus, et mahetoetus on tootjatele väga atraktiivne. Järgmine aasta ilmselt mahemaa väheneb, usun et vähe on uusi alustajaid. Ilma turule jõudmise eesmärgita keegi enam ei alusta.

T. Kevvai: suuname toetuse neile, kes tõesti toodavad toodet. Ehk mass ja palju tuhandeid hektari kohta. 100 hobust ja hobuteraapia peab tulema muust toetusest kui mahe.

M. Mikk: Ma esindan mahetootjaid, kes toodavad selleks, et oma kaubaga turule tulla. See, et rohumaa toetus jaguneb kaheks osaks – rohumaa baastoetuseks ja sellele lisanduvast loomühiku pealt makstavaks toetuseks, on printsiibina väga hea idee.

T. Kevvai: looma võtaks aluseks, ehk need, kes toodavad liha. Maa oleks toetuses teisejärguline.

M. Mikk: 1200 kr maa-ala pealt ja lisaks 500 kr loomühikult on praegu. Plaan oli 1000kr maa ja 2000kr lü järgi, et tähtsustada loomade osakaalu. Kuidas mõjutaks selline muutus toetatavaid, kellel suureneb kellel väheneb toetus, selle kohta ei ole hetkel täpseid andmeid.

T. Kevvai: kas peaks miskil põhjusel tööstus maheda vastu huvi tundma?

E. Sokk: eeliseid pole. Rakendamine on kallid. Seni töötlemine ei toimi kui ei ole piisavaid vahendeid ja kasulikkustegurit. Mahetöötlemisele on erinevad toetusvõimalused, nt 1.6 meetmes.

S. Potisepp: turg ja tarbija kõik ongi raha küsimus. Tarbija ei ole võimeline mahedat ostma hetkel. Kui muutub tasuvamaks tuleb tööstus mahe- le järgi ja turuhind tarbijale vastuvõetavamaks.

T. Kevvai: koostöö maheorganisatsioonidega ja uuringud vastavate institutsioonide vajadustest on vajalik läbi viia.

5. Meede 2.3.4 Kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus – Rainer Raidmets (ettekannet lisatud)

Arutelu:

K. Peterson: Kui järgmine aasta avatakse meede, kas siis selle aasta külv kuulub sellesse?

Rainer: Planeeritud, et selle sügise külv saaks ka toetatud, jah kuulub.

K. Peterson: Kas sertifitseeritud seemne hulk on määratud?

Rainer: Selleks aastaks on sertifitseeritud seemet külvatud 80 hektarile. Saakide andmed veel puuduvad, kuid arvestades minimaalset külvinormi, saab sel aastal külvata 1500-2000 ha.

T. Kevvai: Seda aastat arvestades, kui 80-st külvatust hektarist saab 800-le hektarile seemet, siis on hästi.

K. Jõesalu: külvipinna kasv 10 tuhande hektarini on ehk veidi palju?

Rainer: ülepingsutatud indikaator, võiks olla 5000 peal, see oleks mõistlik. Rahaliselt on ette nähtud 14 miljoni eelarves 4 aasta peale.

T. Kevvai: kohustus võetakse miinimumpinna suhtes, mis võiks olla suurem kui 2 ha, nt 5 ha. Teistes keskkonna meetmetes on kohustused suhteliselt stabiilsed, selles meetmes ei ole. Mittetäitmise on miinimumnõuetest alla poole jääv tegevus, alla 2 ha antud juhul siis.

Rainer: suurimad ongi praegu 10-20 ha peal, mis on piisav.

T. Kevvai: pigem kontsentreeritud kui pihustav tegevus oleks eelistatud.

T. Niilo: võib olla küll 5 ka. Ei tohiks olla probleem. See ju puhtalt keskkonna meede. Toodang ka turule muudes meetmetes, mis sest edasi saab. Näiteks ha piiri kehtestamisel, kas aitab kaasa, et 1 pagarikoda saaks toota toodet ja lõpuni vääridada. Otseselt pole see meede sellele suunatud.

T. Kevvai: eesmärk on ikkagi säilitada ajalooline, traditsiooniline, geneetiline eripära. väljund: toidu eesmärgil toodetud, on maheda jaoks suur eesmärk.

Rainer: Peab arvestama ka sellega, et tootjal oleks panna kuhugi oma saak. Viljast peab saama midagi teha ja kusagil peab olema töödelda.

T. Kevvai: keegi ei hakka kasvatama niisama, mõnele ehk on stiimul, et keegi teeks sangaste musta leiva brändi. Kas 10 tuhat ha on põhjendatud eesmärk? Enamik rukki pinda olekski sangaste siis, see pole enam „hoida traditsioonilist“ eesmärk. 2-3 tuhat oleks ju mõistuspärane, kui see maa pidevalt oleks sangaste all, sordi säilivuseks vajalik pind. See peaks MAK-i sisse ka minema.

6. Meede 2.4 Loomade heaolu: loomade karjatamise toetus – Merje Põlma (ettekannet lisatud)

Arutelu

M. Timmo: teen ettepaneku siinkohal tõsta hobustele toetust, sest uuringud on näidanud, et hobune suurendab erinevate liikide arvu ühel ruutmeetril. Hobuse karjatataval maal on mitmekesisus tõusnud võrreldes aladega, kus teisi loomi karjatatakse. 1,2 oleks siis minu ettepanek.

Kevvai: MAK-is me oleme niigi hobust 5 korda enam väärtustanud kui teisi loomi.

K. Peterson: kas poollooduslike koosluste majandamise toetust saav isik saab taotleda ka seda toetust?

Merje: mina ei näe takistust, kuna poollooduslike koosluste puhul pole karjatamine kohustuslik, võib ka niita. Poollooduslike koosluste toetuse puhul arvestatakse toodangu langust, siin maksame tegevuse eest.

K. Peterson: teine küsimus, et kas ka siga võiks olla vabalt karjatatav?

Merje: Põhimõtteliselt küll, aga Eestis on see väga vähe levinud, ei usu, et see meede paneks sigu karjatama. See oleks pigem nišši asi. Seega siga jääb meil selle meetme toetuse alt välja.

R. Värnik: loomade heaolu on küll meetme nimi ja loomade karjatamine on otsene sisu, aga kuidas loomade veovahendiga vedamisel peale- ja mahalaadimisseadeldise nõue

haakub karjatamise toetuse sisuga?

Merje: Et loomade pääsemine karjamaale oleks võimalikult ohutu ja loomale mugav.

T. Kevvai: see on sel juhul, kui karjamaa asub kusagil eemal.

A. Mölder: täpsustan, et siin on öeldud vasikas ja veis, samas vasikas on ka veis. Kas ma saan õigesti aru, et elektrikarjuse kasutamine on keelatud?

Merje: Vasikatele peab võtma eraldi kohustuse. Puitaed on bioloogilise mitmekesisuse seisukohast kõige parem. Tänapäeval kasutavad paljud elektrikarjust ja elektrikarjusepiirangut siin ei tule.

Kevvai: mõeldud on siis elektrilist piitsa, mis on keelatud.

V. Vingisaar: määruse tekstis võiks siis selle eelneva kohta täpsustuse tuua, siis oleks selgemini arusaadav. Miks on siia kirjutatud just statsionaarne seadeldis, mis on selle eesmärk? Kas karjatamisepäevikul on ka mingi vorm ette antud või on vabas vormis? Kas KSM ja loomade heaolu on seotud või ei ole?

Merje: Minu meelest võiks see ka mobiilne olla, sest loom peab ka karjamaal auto peale saama. Statsionaarne tuleb maha võtta. Tuleb soovituslik vorm PRIA lehel, samas kõike jäigalt seal paika ei paneks. Mõte on selles, et topelt maksta ei saa, seepärast mahedad ei saa. Kui KSM pole võtnud, siis seda saab võtta ehk KSM-i ja heaolu toetuse vahel seost ei ole. Ühte maksame loomadele, teine on hektaripõhine.

A. Varblane: kui tara ei ole, kas siis toetust ei saa? Kuidas on lood karjapoiste kasutamisega? Näiteks õpilasi saab suvel karja võtta õpilasmaleva raames. Siin võib tekkida ju probleem sellisel juhul.

Merje: Kui PRIA kontrollima läheb, siis peaks olema ju selged märgid.

T. Kevvai: Elektrikarjus võidakse ka kontrolliajaks ära korjata. Kui karjatamise skeem sisaldab endas ka karjapoissi, siis meie ei soovi seda takistada.

Merje: karjapoisi kasutamise võib karjatamise skeemi sisse panna küll.

A. Mölder: minu meelest karjatamine mitmekesisust juurde ei too, vaid pigem kahandab seda.

Merje: see on võib-olla nii püsirohumaade puhul. Kui on värke külv näiteks kultuurkarjamaade puhul võib-olla võtab see aega kuni looduslik kultuur kujuneb.

T. Niilo: kas meetme väljatöötamisel on arvestatud kõiki kohtujuhtumeid ja nende tulemusi, mis meil on olnud? Kuidas toetuse määrad on kujunenud, mis on selle loogika?

Merje: usun, et igal tootjal on karjatamine kulud erinevad, see on suhteliselt individuaalne. Me kompenseerime töötasu, kasvõi osaliselt. Väga täpset kalkulatsiooni siin taga ei ole, kuid kunagi tahaks seda kindlasti saada. Võib toetada ju ka tegevust kui sellist. Võiksimme maksta osa keskmisest palgast põllumajanduses.

T. Kevvai: suures osas tuginesime eelmise perioodi kogemustele. Võtsime Eesti keskmise karjatuse intensiivsuse ja need kulud, mis siis on seotud selle karjamaa ja karjateedega. Kuludokumentide esitamist me siin nagunii teha ei saa.

Merje: kohtuasjadest nii palju, et ma saan aru, et põhiprobleem oli see, et nõuti kõikide loomade karjatamist. Meie peame lähtuma sellest, kui palju tootjal on võimalik ikkagi karjatada. Tootja peab tagama selle, et tal oleks karjatatavaid alasid ja et ta ei karjatakse üle.

T. Kevvai: lähenemine on see, et karjatamise perioodil peab loomi ikkagi karjatama, kui see kohustus on endale võetud. Vaja on ära näidata ka karjatamise logistiline plaan.

M. Timmo: siin on veel üks põhjus, miks ühikuhinda hobuste puhul peaks ikkagi tõstma 1,2-ni, sest hobune vajab suuremat karjamaad, mida on ka vaja korras hoida või tarastada.

A. Aller: üks loomühik hektarile – kas loomühiku arvestus on tehtud toetuse maksmise järgi või on ka see sama loomühiku arvetus ülekantav hektarile? Või on hektari peale loomühiku arvetus kuidagi teistmoodi?

Merje: karjatada võib loomkoormusega kuni 1 loomühikut hektarile ehk siis võib ka vähem, kuid rohkem ei ole lubatud. Suhe ei ole 1 loomühik ühele hektarile.

A. Aller: saan aru, et tegemist on loomapõhise toetusega, ära peavad olema näidatud karjatatavad alad. Kas karjatatav ala on kuidagi seotud ka pindalatoetusega?

T. Kevvai: see küsimus enne juba oli ka, põhimõtteliselt karjatatav ala peab olema karjatatav ala. Kindlasti võib olla seotud. Meie seisukoht on see, et rääkides

